post impetratam ætatis veniam iidem ipsi per se [1] Principale beneficium allegantes, non solum per [2] scripturam annorum numerum probent, sed etiam testibus [3] idoneis advocatis, morum suorum institutа, probitatemque animi, & testimonium vitæ honestioris edoceant.

§. 1. Fœminas quoque, quas morum honestas mentisque solertia commendat, cum octavum & decimum annum egressæ fuerint, veniam ætatis impetrare sancimus. Sed eas, propter pudorem [4] ac verecundiam fœminarum, cœtui publico demonstrari non cogimus: sed percepta ætatis venia annos tantum [ætatis] probari [posse] testibus [quinque [5],] vel instrumentis [6] misso procuratore [7] concedimus: ut ipsæ etiam in omnibus negotiis tale jus habeant, quales & mares habere præscripsimus; ita tamen, ut prædia sine [8] decreto non alienent.

§. 2. Sed Senatores [9] quidem Clarissimi viri in hac Regia urbe commorantes apud Sublimitatem tuam: cæteri vero apud Prætorem [10], in provinciis autem omnes apud earum rectores de suis moribus & honestate perdoceant [11]. §. 3. Hi vero, qui contra [12] memoratam dispositionem veniam ætatis a Principali Clementia impetraverint, sciant eam nullas vires obtinere. Dat. 3. Kalend. Jul. *Romæ* GRISPO II. & CONSTANTINO Cæs. II. CONSS. 321.

De rerum obligatione vel alienatione.

3. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P. P.

EOs qui veniam ætatis a [13] Principali Clementia impetraverunt, vel impetraverint [14], non [15] solum alienationem, sed etiam hypothecam [16] minime posse sine [17] decreti interpositione rerum suarum immobilium facere jubemus, in quarum alienatione vel hypotheca decretum [18] illis necessarium est, qui necdum veniam ætatis meruerunt: ut similis [19] sit in ea parte conditio minorum omnium, sive petita sit, sive non, ætatis venia. Dat. 8. Idib. April. DECIO V. C. CONS. 529.

Quæ sit legitima *vel* perfecta *ætas.*

4. Idem A. ad Senatum.

SI quis aliquid dari vel fieri voluerit, & *legitimæ ætatis* fecerit mentionem, vel [si se] absolute dixerit *perfectæ* [20] *ætatis*; illam tantummodo ætatem intellectam esse videri volumus, quæ & vigintiquinque annorum curriculis completur, non quæ [21] ab Imperiali beneficio suppletur: & præcipue [22] quidem in substitutionibus vel restitutionibus hoc intelligi sancimus; nihilominus tamen & in aliis: nisi specialiter quisquam addiderit, *ex venia ætatis velle aliquid præcipere.* Dat. 9. Kal. April. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

TIT. XLVI.

SI [23] MAJOR FACTUS RATUM HABUERIT [24].

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Eutychiano.

SI inter minores quinque & viginti annis vel scriptura interposita, vel sine [25] scriptura facta sine dolo divino est, eamque post [26] legitimam ætatem ratam fecerint: manere integram debere convenit. S. 8. Kal. Maji, AA. & CONSS. 293.

2. Iidem AA. & CC. Sortiri [27].

QUi [28] post [29] vigesimumquintum annum ætatis ea, quæ in minore ætate gesta sunt, rata habuerint: frustra rescissionem eorum postulant. Dat. Id. Feb. CC. CONSS. 294.

TIT. XLVII.

UBI [30] ET APUD QUEM COGNITIO IN INTEGRUM RESTITUTIONIS AGITANDA SIT.

De sententia Procuratoris Cæsaris.

1. Imp. ANTONINUS A. Severo.

SI quid a Procuratore [31] meo judicatum est, id per in integrum restitutionem Præfidis sententia non potest rescindi: Princeps enim solus [32] contra sententiam Procuratorum suorum in integrum restituere solet. PP. 6. Kalend. Decemb. LÆTO & CEREALI CONSS. 216.

De repetitione dati ex causa transactionis.

2. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Aquilinæ.

QUoniam ea [33], quæ in transactione dari placuerat, te tradidisse proponis: consequens est, si de his repetendis per [in integrum] restitutionem, vel quamcumque aliam causam putaveris agendum: ejus adire te provinciæ Præsidem, in [34] qua domicilium habent quos convenis. Dat. 3. Kalend. Sept. Cap. post [35] tertium Consulatum LAMPADII & ORESTIS. 531.

De his qui propriam, vel mandatam jurisdictionem habent, & de arbitris.

3. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni PP.

CUm scimus esse dubitatum de restitutionibus, quæ in integrum postulantur; sive tantummodo apud judicem, cui aliqua jurisdictio est, examinari eas oportet, sive apud pedaneos judices: sive eas minores viginti quinque annis petierunt, sive majores, secundum quod anterioribus sanctionibus, vel Veteris Juris, vel nostris declaratum est: sancimus, non solum apud judices pro [36] tribunali hujusmodi causæ cognitionem proponi, sed etiam apud eos judices, quos Augustalis dederit Majestas, aut nostræ Reip. Administratores, vel in hac Regia Urbe, vel in provinciis: ut videatur ipse qui judicem destinaverit, utpote pro tribunali cognoscens, in integrum dare restitutionem, & causas ejus examinare: sic etenim non difficilis erit causarum examinatio. † Sed ne quis ita effuse intellectum nostræ constitutionis audeat esse trahendum, ut etiam apud compromissarios [37] judices, vel arbitros ex communi sententia electos, vel apud eos qui dantur a judicibus, qui propriam jurisdictionem non habent, sed tantummodo judicandi facultatem, putet hujusmodi extendi sanctionem: hos tantum generaliter volumus tales causas dirimere, qui vel certæ administrationi [38] cui & jurisdictio adhæret, præpositi sunt, vel ab his fuerint dati; & multo magis si a nostra Majestate delegata eis sit causarum audientia [39]. † Sed ne quid penitus dubitandum relinquatur, & hoc addendum esse censemus, ut his tantum [40], quos supra enumeravimus, liceat de in integrum restitutione disceptare, sive hoc specialiter eis fuerit mandatum (quod & Veteribus non fuerat incognitum) vel si generaliter dati sunt judices, vel in aliis speciebus inciderit quædam quæstio restitutionis. Dat. 3. Kal. Septembr. post consulat. LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

TIT. XLVIII.

DE REPUTATIONIBUS [41] QUÆ FIUNT IN JUDICIO IN INTEGRUM RESTITUTIONIS.

Restitutio concessa minori omnia in pristinum statum restituit, tam pro, quam contra.

1. Imp. ANTONINUS A. Tatiano.

QUi restituitur in integrum, sicut [42] in damno morari non debet, ita nec [43] in lucro: & ideo quicquid ad eum pervenit, vel ex emptione, vel ex venditione, vel ex alio contractu: hoc debet restituere. §. 1. Sed & si intercessor [44] minor viginti quinque annis intervenerit, in veterem debitorem debet restitui actio.

§. 2. Sed & cum minor adiit [45] hereditatem, & restituitur: mox quicquid ad eum ex hereditate pervenit, debet præstare: verum & si quid dolo [46] ejus factum est, hoc eum præstare convenit. *Sine die & consule.*

TIT. XLIX.

ETIAM PER PROCURATOREM [47] CAUSAM IN INTEGRUM RESTITUTIONIS AGI POSSE.

1. Imp. ALEX. A. Licinio.

CAusam in integrum restitutionis, si qua competit, etiam per procuratorem [48] agi posse placet. Dat. 13. Kalend. Octob. POMPEJANO & PELIGNO CONSS. 232.

TIT. L.

IN INTEGRUM RESTITUTIONE POSTULATA, NE QUID NOVI FIAT.

1. Imp. GORD. A. Secundino militi.

POstulata [49] in integrum restitutione, omnia in suo statu [50] esse debere, donec res finiatur, perspicui juris est: Idque curabit is, ad cujus partes ea res pertinet. PP. 12. Kal. Jul. GORDIANO A. & AVIOLA CONSS. 240.

1 Ubi personæ examinatio exigitur, procurator non admittitur. 2 Probatur ætas per scripturam. adde *l. 3. supr. fi minor se majorem.* 3 Ætas scripturis & testibus probari potest consanguinei. *l. 7. ff. de in integrum restitutionibus. l. 3. & 5. ff. de Carboniano edicto. l. 13. ff. de probationibus. l. 2. §. 1. ff. de excusat.* hic certe non tantum scriptura, sed & testibus idoneis probanda. 4 Pudor interdum causa est privilegii. 5 Nota casum in quo probatio quinque testium requiritur. *6 l. 1. supr. fi minor se mod.* 7 A personæ comparatione fœminæ excusantur, *l. ult. J. de recept. arbitris.* 8 Ætatis venia non confert potestatem alienandi immobilia. 9 Non continuo pro majore habetur, qui senatorium dignitatem adeptus est. adde *l. 1 in fin. supr. qui & ad. verfus nat.* 10 Olim apud Prætorem vigilum. *l. 1. Cod. Theodosian. de bis, qui venium ætatis.* Eares facit, ut hoc vocabulo *Prætorem* Cujacius intelligat Prætorem *plebis*; *ex Novell. 13.* 11 Petens beneficium, causam ejus impetrandi tenetur exprimere. 12 Privilegia contra leges impetrata nullius sunt momenti. 13 A Judicibus. *Nov. Leonis 28. in fin.* 14 Perperam hic duplicat verbum, *impetraverint*, putat Leonin. *emendat. lib. 1. cap. 17. num. 1.* Aut. 15 Ætatis veniam consequuti, sine decreto alienare immobilia sua non possunt. 16 Minor, impetrata ætatis venia, immobilia sua non potest alienare, aut obligare. 17 Ανευ ὑγεμόνος ψηφίσματος, & ὑφεις ἀποφάσεως κειτε. *Synopf. 10. tit. 27. & tit. 28. tit. 2. c. 2. χωρὶς διατάγματος, dixi I. c. mea.* 18 Immobilia minorum non possunt alienari, aut obligari sine decreto. vid. *infr. de prad. & aliis rebus minorum.* 19 Nota casum in quo minoribus similes sunt iis, qui veniam ætatis impetrarunt. 20 In dubio, perfecta ætas intelligitur ætas 25. annorum nuncupative impleta, non effectiva Principis, aut fictione indulta. *l. 50. in fin. ff. de leg. 3. l. ult. ff. de cond. & demonstr.* 21 Baldus hic colligit, Emphyteutam datam alicui pro se & liberis, ad legitimatos liberos non extendi. 22 In testamentis, verba naturaliter & proprie sunt intelligenda. 23 Adde *infr. lib. 6. tit. 74. & 10. Eclog. tit. 4. ex lib. 28.* 24 Id quod minor ipse gesserit, non restituetur. *l. 1. cl. 2. infr. h. t.* & ita abrogatur *l. 3. §. 2. ff. de minoribus 25. ann.* 25 Divino hereditatis potest fieri hæc scriptura. *l. 21. 3. de pact. l. 9. J. de fide instrum.* 26 *l. 2. J. h. t. l. 3. §. 1. l. 30. ff. de minorib. 25. ann.* 27 Sorteri. 28 *Synopf. Basil. 10. tit. 20.* 1. Harm. 12. & 12. 29 Ratihabitio facta a majori fui in majori ætate, contractum in minori ætate habitum, reconvalidat. 30 *Synopf. Basil. 10. tit. 29.* adde *l. 2. in fin. supr. de bis, qui veniam ætatis.* 31 Vide quæ scripsi de Procuratore Cæsaris *addit. de officio Procuratoris Cæsaris.* 32 Adde *l. 3. ff. si adverf. rem jud.* 33 Transactionis nomine soluta minor repetit & recipit. *Synopf. Basil. 10. tit. 29. in fin.* 34 Agens ad diffractum tenetur sequi formam rei, & ita restitutio non petitur in loco contractus habiti, sed in domicilio soroque rei. 35 Hæc verba fugitiva sunt, & ab hac l. aliena. 36 Cognitio restitutionis in integrum tribunal exigit. *Goth.* Ubi restitutio in integrum petenda: vid. Joann. a Sande *lib. 1. tit. 15. defens. 1.* Anf. Adde Menoch. *lib. 6. cenfil. 509. cap. fuscitata, & cap. ex literis extr. de in integrum restitutione.* ubi Abbatem: & quæ noviffime *cenfuit Ferenf. noftra: l. 4. c. 28. S. L.* 37 De causis restitutionis in integrum non potest in arbitrum compromitti aut compromissum fieri, nec de ea arbiter potest cognoscere. vid. Wurmser. *1. Pract. 1. obf. 3.* 38 Jurisdictio ordinaria & contentiosis territorio inhæret, limites jurisdictionis sunt limites territorii. *Bald.* 39 Delegatus Principis ad audiendum, delegatus censetur ad definiendum: multo magis ad incidentia, quorum concessionem specialem requiri negat. *Bald.* 40 Hinc etiam colligunt, casum restitutionis non posse compromitti. adde *l. 44. in fin. ff. de minoribus 25. ann.* 41 tit. *Synopf. 4. tit. 30.* id est, de his quæ adolescenti petenti restitutionem in integrum imputantur, ut ea vel reddat, vel compenset. *Goth.* Materiam hujus tituli vide apud Vasq. *illustr. controverf. lib. 3. c. 66. S. L.* 42 Omnis restitutio in integrum est reciproca aut iniquissima, si ex uno tantum latere consistat. *l. 24. §. 4. ff. de minoribus 25. ann. excipe l. pen. supr. de his, quæ ut meliores causa.* de Molinæum *de usuracquest. 11. num. 167.* 43 Imo in lucro. *l. 7. §. 8. ff. de minoribus 25. ann.* 44 *L. 6. in princ. l. ult. ff. de minor. 25. ann.* 45 Minor restituit potest adversus aditam hereditatem. *supr. fi minor ab hereditate.* 46 Dolus enim rem reprædicat. 47 *l. 25. §. 1. ff. de minoribus 25. ann. Eclog. d. loco. 31. 1. Harmen. 12. §. 67.* excipe casum, *l. 5. in pr. J. de his, qui veniam.* 48 Mandatum hujus fideli habentem. An hoc perpetuum est? negat Baldus dominum præcise cogi ita confiteri: Confituo te procuratorem ad petendam restitutionem in tali causa adversus N. Putat itaque sufficere, si generaliter ad petendam restitutionem datus sit. vid. Wurmser. *1. pract. 25. obf. 3.* 49 *l. 3. infr. de appell. & conſult.* 50 Ideoque qui locum Motus ex contractu vel sententia non potest contractum vel sententiam exequi adversus eum, cui concessa est restitutio. item rem alienare minime potest. Vis est ea restitutionis, ut negotii vires suspendat. *l. 32. supr. de transact.* Goth. Vide Robert. Lancellot. *tract. de attentatis. part. 2. cap. 18. n. 14. & ſq.* Fachin. *l. 12. contr. cap. 17. 19.* Odd. *de reſtit. in integr. quæſt. 42. 43.* Ant. Fab. *hic.* & Joann. a Sand. *decif. Friſic. lib. 1. tit. 8. defin. 4. S. L.*

TIT.

TIT. LI.

DE RESTITUTIONIBUS MILITUM [1], ET EORUM QUI REIPUB. CAUSA ABSUNT.

De bonorum possessione.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Chiloni [2].

SI Valerianus Centurio cohortis duodecimæ Alpinorum ante vita decessit, quam [bonorum] possessionem acciperet, heres [3] ejus ex persona defuncti restitutionis auxilium intra annum [4] utilem ita recte implorabit, si [5] Valerianus post exactos dies, quibus bonorum possessio defertur, in militia defunctus est. P. P. Kalend. Novembr. LATERANO & RUFINO CONSS. 198.

De bonorum deminutione, de actione amissa.

2. Imp. ALEXAND. A. Petronio Centurioni.

SI quid de bonis eorum, qui Reipubl. [6] causa absentes sunt, deminutum est, actioneve qua competente eis, aliquis liberatus fuit, in integrum restitutio perpetua jurisdictione intra annum [7] utilem permittitur. PP. 13. Kal. Nov. ALEX. A. II. & MARCELLO CONSS. 227.

De usucapione.

3. Idem A. Flavio Aristodemo militi.

QUod tempore militiæ [8] de bonis alicujus possessum ab aliquo est, postea quam is Reipub. causa abesse desiit, intra annum [9] utilem amota præscriptione temporis medii possessionem vindicare permissum est: ultra autem jus possessoris lædere contra eum institutum non oportet. PP. Non. Jan. MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

De possessione & distractione bonorum.

4. Imp. GORD. A. Mastriano.

IGnorare non debes, eorum qui Reipub. causa sine dolo malo absunt, si absentes boni viri arbitratu non defenduntur, bona tantum possideri [10]: venditionem [11] autem in id tempus differri, quo Reipubl. causa abesse desierint. Dat. 12. Kal. Jan. GORDIANO A. & AVIOLA CONSS. 240.

De quadriennii præscriptione.

5. Idem A. Secundino militi.

NEque Reipublicæ causa absentibus, neque aliis majoribus ad *titulum* in integrum restitutionis pertinentibus, præscriptionem quadriennii [12] post factam a fisco venditionem obesse [posse] manifestum est. PP. 6. Id. Maji, SABINO & VENUSTO CONSS. 241.

De distractione hypothecæ.

6. Impp. VALERIAN. & GALLIEN. AA. Germano Centurioni.

SI, cum militaribus laboribus operam dares, creditoris tui heredes possessiones sibi obligatas distraxerunt, poteris adito Præside provinciæ in integrum restitutionem impetrare, retractataque [13] venditione, recipies possessiones, oblato ante [debito, vel] pretio [14], si minus debito fuisset. PP. 4. Non. April. VALERIANO & GALLINO AA. CONSS. 255.

De gestis a patre.

7. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Marinæ.

[EA] quæ [15] a patre geruntur, non decet pro discipulina militari a filiis ad irritum revocari: præsertim, cum nec patrem tuum in rebus humanis agentem affirmes conquestum fuisse super hujusmodi contractu. Dat. Non. Febr. CC. CONSS. 294.

De tempore expeditionis aliove.

8. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P. P.

SAncimus, his solis, qui in [16] expeditionibus [17] occupati sunt, ea tantummodo tempora, quæ in eadem expeditione percurrunt, tam in exceptionibus declinandis, quam in petendis in integrum restitutionibus, eis opitulari: illis temporibus, per quæ citra expeditionis necessitatem in aliis locis, vel in suis ædibus [18] degunt, minime eos ad vindicanda memorata privilegia adjuvantibus. Dat. 6. Id. April. *Constantinop.* DECIO V. C. CONS. 529.

TIT. LII.

DE UXORIBUS MILITUM ET EORUM QUI REIPUBLICÆ CAUSA ABSUNT.

1. Imp. ALEXAND. A. Secundinæ.

TEmporalibus actionibus exclusis mulieribus, quæ cum maritis Reipublicæ causa absentibus peregrinatæ [19] sunt, ad exemplum militum subveniri solere non est ignotum. PP. 3. Non. Decembr. ALEXANDRO A. II. & MARCELLO CONSS. 227.

2. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Quintiliano.

EI quæ diutissime fuit cum marito, qui militiæ operam dabat, non officit præscriptio longi temporis: sed quia hujusmodi diutinæ absentiæ commenta callide adhibita, atque composita obesse omnino non debent: decernimus, ut si talis mulier domum ad se pertinere monstraverit, quæ in absentia ejus vendita est, refusio [20] pretio, quod re-

1 10. *Synopf. Basil. l. 4. & tit. 33. Lib. 4. ff. 6.* adde Papon. 3. *Notar. 9. fol. 740.* 2 P. V. Nam & P. C. restituit, *l. 16. in fin. ff. de minor. 24. ann.* 3 Heres ex persona defuncti restitutionis beneficium potest petere. 4 Hodie intra quadriennium continuum, *l. ult. in pr. J. de temp. in integr.* 5 Heres restituitur ex persona defuncti, dummodo beneficium restitutionis originem ex minoris persona sumpserit. *l. 1. ff. ex quibus causis major.* 6 Hodie intra quadriennium continuum, *l. ult. in pr. J. de temporib. in integr.* 7 Hodie intra quadriennium continuum, *l. ult.* 8 *l. 40. ff. ex quib. caus. major.* 9 Hodie intra quadriennium. *d. l. ult.* 10 Et eorum bonis curatores dari, quin etiam possideri quidem militis bona, donec in castris etiet, aliquando edixit consul Romanus, ut Livius scribit *lib. 2.* sed extra ordinem, nam ex ordine possideri possunt. vid. Cujac. *observ. 31.* ubi tradit de causis possessionis bonorum rei servandæ causa. 11 *l. 6. §. 1. ff. quib. ex caus. in poss. l. ult. §. 1. ff. de rebus auctoret.* 12 Olim quinquennii tra quadriennium fisco item movere possunt: post quadriennium non possunt. *§. ult. Inſt. de usucap.* nisi reipublicæ causa abfuerint. *ut hic. Ecl. d. loco. §.* 13 Retractaque. *Hal.* 14 Putarem has duas voces, *vel pretio*, dispungendas esse: & post, *si minus debitum fuisset.* 15 Privilegium successoris legitimum factum prædecessoris non rescindit. *Bald.* 16 Vide *l. penult. J. de teſtam. milit.* 17 Aliud, si militie præsente quid statutum. *l. 15. §. 2. ff. ex quibus causis major.* aut ejus procuratore. *l. 39. d. tit.* 18 Sedibus. *Hal. ἐν τοῖς ἑαυτοῦ* Græci: vide *Lib. 8. de episcopali audientia.* 19 Quibus officium publicum damno esse non debet, ut nec eorum uxoribus. 20 *l. 6. supr. tit. prox.*

21 10. *Eclog. 4. tit. 34.* vide *l. ult. J. h. t.* 22 Ordinem temporis observa: Minoris ætatis, petendæ restitutionis ætatis causa, missionis a militia. unde possumus colligere, Tempus restitutionis percutere, quod alias effluxit, si ætatis privilegium spectemus, retineri, propter novum privilegium ejusdem personæ, puta militiæ. Privilegium ætatis continuari cum alio privilegio. *l. 3. J. h. t.* 23 *Die ut in l. 5. §. 1. 2. 3. J. h. t.* 24 Dixi ad *l. 1. §. h. t.* 25 Beneficium restitutionis ex quacunque causa competens successori competit. *Salicet.* 26 Pars legis 2. *C. Th. de in Integr. reſtit. l. 2. Synopf. Basil. 4. tit. 34.* 27 Ad hanc legem notant illud imprimis Doctores adversus hereditatem jacentem præscriptionem non currere. vide Dynum *ad reg. Sint poſſeſſione. de Reg. jur. in 6.* Et ibi Boerium *in verb. hereditatem.* Mod. 28 Vide §. *de his, quæ veniam ætatis.* 29 Restitutores. 30 Si major minori succedit, heredi idem tempus competit, quod defuncto: si minor, ab adita hereditate, §. *ult. J. h. t.* quadriennium ex persona defuncti. *l. 4. §. h. t. l. 19. ff. de minorib. 25. ann.* Si minor minori succedit, heres ex ea persona restituitur, nec defuncti tempus numeratur, *ut hic.* Paul. *l. ſent. 9. §. 4.* quod interdum etiam quadriennium potest excedere, ut in hypothesi, *l. 1. §. h. t.* Si majori, post tam legitimam ætatem tantum temporis habet, quantum fefellerat. *§. 2. J. h. t. l. 19. ff. de minorib. 25. ann. l. ult. in fin. J. fi major facit. fine decret.* 31 Creta. *d. l. 2. C. Th.* Verum hæc vox fublata est, compositoribus, propter erationes fublatas.

quocunque flagitante, causis cognitis tribui oportebit. Sin vero ejusmodi postulantur curricula, quæ intra spatium receptum angustari nequeunt: (quippe si in confinio legitimi temporis petantur, & ejus terminos prorogabunt) dilationem petitori denegari conveniet: in ejus enim arbitrio [1] fuerat tunc inferre litigium, cum petitæ dilationis mora superstite spatio posset includi. §. 1. Quod si defensio rei dilationis suffragium postulaverit: eandem afferta causa citra obstaculum temporis differri sancimus: quia nequaquam steterat in ipsius potestate, quando litigio pulsaretur. Dari igitur debet, etsi [2] impetrata dimensio sese ultra temporis definitionem proferat: Qua dilatione, si a reo impetratur, etiam actor in requirendis probationibus uti minime prohibebitur. Dat. 14. Kal. August. *Romæ*, CONSTANTINO Cæs. & MAXIMO CONSS. 328.

De anno utili in quadriennium continuum transfuso. 1. Quæ tempora excipiuntur in restitutionibus.

7. Imp. JUSTIN. A. Joanni P. P.

SUpervacuam differentiam utilis anni in integrum restitutionis a nostra republica separantes, sancimus, & in antiqua Roma, & in hac alma urbe, & in Italia, & in aliis provinciis quadriennium [3] continuum [4] tantummodo numerari, ex die, ex quo annus utilis currebat, & id tempus totius loci esse commune: Ex differentia enim locorum aliquod induci discrimen, satis nobis absurdum visum est. Quod non solum in minorum restitutionibus, (quibus utilis annus incipit currere, ex quo vicesimi sexti anni dies illuxerit) sed etiam in majorum [5] hoc idem adhiberi sancimus; ut & hic pro utili anno memorata continuatio temporis observetur ad interponendam contestationem, finiendamque litem. §. 1. Et quemadmodum omnis minor ætas excipitur in minorum restitutionibus; ita & in majorum tempus, in quo Reipublicæ causa abfuerint, vel aliis legitimis causis, quæ veteribus legibus enumeratæ sunt, fuerint occupati, omne excipiatur: & non absimilis sit in hac parte minorum & majorum restitutio. Dat. Kalend. Septemb. *Constantinop.* post consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. CONSS. 531.

TIT. LIV.
QUIBUS EX CAUSIS MAJORES [6] IN INTEGRUM RESTITUANTUR.

De officio legationis.

1. Imp. ANTONINUS A. Æmiliano.

SI propter officium *Legationis* [7] ad me bona fide factæ, absens & indefensus condemnatus es, instaurationem judicii jure desideras, ut ex integro defensionibus tuis utaris: nam eos quoque qui legationis officio funguntur, in eo [8] privilegio esse, in quo sunt, qui Reipub. causa absunt, receptum est. PP. 5. Non. Mart. DUOBUS & ASPRIS CONSS. 213.

De Custodia *militari.*

2. Idem A. Dionysio.

SI idcirco apud arbitrum præsentiam tui facere non potuisti, quod sub *Custodia* [9] militari jussu Præsidis detinebaris, idque in veritate esse Præsidi provinciæ probaveris [10]: accipies causæ instaurationem. PP. 13. Kalend. Octob. LÆTO & CEREALI CONSS. 216.

Causa cognita *majoribus subveniri.*

3. Imp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Proculo decurioni.

IN contractibus [11], qui bonæ fidei [12] sunt, etiam [13] majoribus officio judicis *causa* [14] *cognita* publica jura subveniunt. Dat. Non. August. DIOCLETIANO & ARISTOBOLO CONSS. 285.

De Republica.

4. Iidem AA. Prisciano.

R*Espublica* [15] minorum jure uti solet [16]: ideoque auxilium restitutionis implorare potest. Dat. 2. Id. Novemb. DIOCLETIANO & ARISTOBOLO CONSS. 285.

De reverso ab hostibus.

5. Iidem AA. Liciniano.

SI ab [17] *hostibus* cum patre ac matre captus, postea his ibi defunctis, legis Corneliæ beneficio reversus, successiones eorum quæsisti: exemplo utilis actionis, quæ in integrum restitutis datur, cum exceptionis annuæ (quæ huic objici solet) objectu res vindicare non prohiberis. Dat. 16. Kalend. Maji, CC. CONSS. 294.

TIT. LV.
DE ALIENATIONE [18] JUDICII [19] MUTANDI CAUSA FACTA.

Facta alienatione ratione mutandi judicii, possessor potest conveniri rei vindicatione, quam possessio parit. Bald.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Attalo.

CUm in [20] rem actionem possessio pariat adversario; alienatione etiam judicii mutandi causa celebrata, in integrum restitutio Edicto perpetuo permittatur: intelligis, si rem, ne secum ageretur, qui possidebat, venumdedit, & emptori tradidit: quem elegeris, conveniendi tibi tributam esse jure facultatem. Dat. 6. Kal. Decemb. *Viminacii*, CC. CONSS. 294.

TIT. LVI.
DE RECEPTIS [21] ARBITRIS [22].

De appellatione. De judicati actione. De pœna, si intra diem compromisso comprehensum judicetur.

1. Imp. ANTONINUS A. Nepotianæ.

EX sententia arbitri ex compromisso jure perfecto aditi [23] appellari non [24] posse [25], sæpe rescriptum est: quia nec judicati [26] actio inde præstari potest: & ob hoc invicem pœna [27] promittitur, ut metu ejus a placitis non recedatur. Sed si ultra [28] diem compromisso comprehensum, judicatum est, sententia nulla est, nec ullam pœnam committit, qui ei non paruerit. PP. 9. Kal. Aug. *Romæ*, ANTONINO A. IV. & BALBINO CONSS. 214.

De eo, qui præsentiam sui facere detrectat.

2. Imppp. CARUS, CARINUS & NUMERIANUS AAA. Clementi.

SI contra compromissum adversarius tuus apud electum arbitrum præsentiam [29] sui facere detrectavit, placitæ pœnæ videtur obnoxius. PP. 8. Kal. Januar. CARO & CARINO CONSS. 283.

De doli except. De doli clausula.

3. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Petroniæ.

ARbitrorum ex compromisso sententiæ non obtemperans, si sordes [30] vel evidens gratia eorum, qui arbitrati sunt, intercessit; adversus filiam [31] tuam agentem ex stipulatu, exceptione [32] doli mali uti poteris: sed ex doli mali clausula, quæ compromissi stipulationi subjici solet, filiam tuam convenire non vetaberis. PP. 3. Id. Januar. ipsis AA. CONSS. 293.

De jurejurando. 6. De verborum subtilitate negligenda.

4. Imp. [33] JUSTINIANUS A. Demostheni P. P.

NE in arbitris cum sacramenti religione eligendis perjurium committatur, & detur licentia [34] perfidis hominibus passim definitiones Judicum eludere: sanctissimo [35] arbitrio & hujusmodi rem censemus esse componendam. §. 1. Si igitur inter actorem & reum, nec non ipsum Judicem fuerit consensum [36], ut cum sacramenti religione lis procedat, & [37] ipsi quidem litigatores [in scriptis] hoc suis manibus [38] vel per publicas personas [scripserint,] vel apud ipsum arbitrum in actis propria voce deposuerint, quod sacramentis præstitis arbiter electus est, hoc etiam addito, *quod & ipse* [39] *arbiter juramentum præstiterit super lite cum omni veritate dirimenda*: ejus definitionem validam [40] omnimodo custodiri censemus; & [neque] reum, neque actorem posse discedere, sed tenere omnifariam, quatenus obedire ei compellantur. §. 2. Sin autem de [41] arbitro qui-

1 Vide l. 42. ff. de reg. jur. 2 Plures dilationes dantur reo, quam actori. vid. quæ not. ad l. 125. ff. de reg. jur. 3 l. ult. J. de repud. vel abstin. hered. & ita intra XXIX. annum ætatis restitutionem major petere tenetur. Apud Gallos ex Edicto Francisci I. potest intra XXXV. annum. v. Rebuff. tom. 22. tract. de restit. gl. 2. 4 Continuus annus dicitur: quod computentur in eo etiam dies feriati. V. Wurmser. 1. pract. 25. obs. ult. ubi formam quoque libelli pro impetranda restitutione subjicit. Plenius de hujusmodi libellis, vid. Oldendorp. class. 6. act. 8. ubi de libello restitutionis minorum tractat. ut & 9. majorum. 10. quod metus causa. 11. doli mali. adde Ferrar. in forma libelli super petitione restitutionis in integr. Goth. Ad intellectum hujus legis & intra quantum tempus postulanda sit restitutio, vid. Afflict. decis. 177. Yanez. lib. 2. rer. quotid. cap. 11. & Boër. decis. 39. Ans. Adi Innoc. Abbat. alios ad cap. in literis. de restitut. spoliat. Curt. jun. consil. 110. n. 14. Decium cons. 36. n. 9. Ægid. decis. 653. in tit. de in integrum restitut. Jason. ad §. rursus. Instit. de action. n. 74. Boër. decis. 39. Socin. jun. consil. 128. num. 164. cum seqq. lib. 1. Bart. ad. l. cum filius. §. 1. ff. de verb. oblig. Dyn. in Regul. Cum quod in jure. de reg. jur. in 6. Mod. 5 Id est, si cum abessent reipublicæ causa, læsi fuerint, intra quadriennium a suo reditu restitutionem postulant. Demus majorem in rationum computatione deceptum? Error calculi quadriennio non præscribitur. l. 8. ff. de administr. rer. l. 13. ff. de diversis & temporal. præscr. quin actio de dolo suum biennium retinet. l. ult. supr. de dolo.

6 L. 4. D. 6. vid. Papon. 3. Notar. 9. fol. 657. Oldendorp. class. 6. act. 9. 7 l. 8. l. 25. l. 28. §. 1. l. 32. ff. h. t. l. 19. ff. de testib. l. 14. ff. de legation. 8 Legati civitatum habentur pro præsentibus Reipubl. causa. 9 l. 1. §. 1. l. 9. l. 15. l. 23. ff. h. t. l. 2. §. 1. & seq. l. 4. §. 1. ff. si quis cautionib. 10 Vid. l. 19. §. 1. ff. de probat. 11 l. 1. in fin. l. 26. §. 9. l. 28. §. 2. ff. h. t. adde l. 3. J. comm. utriusque. l. 2. J. de rescind. vendit. l. 7. ff. de in integrum. adde Cujac. 13. observ. 24. 12 An & in stricti juris? utique. l. 4. §. de dolo. dicam plenius ad l. 2. J. de rescind. vendit. 13 Vid. l. 3. J. comm. utriusque judicii. 14 Restitutionem non petunt, sed officio judicis eis subvenitur. Synops. Basil. 10. tit. 1. ex tit. 36. cap. 3. 15 l. 22. in fin. ff. h. t. l. 3. J. de jure reipub. l. 9. ff. de appellat. & relat. An idem est in rege & fisco? negat Cynus hic, sed Guido Papæ decis. 302. refert, Carolum regem Franciæ restitutum fuisse sententia judicis adversus remissionem Comitatus Valentini quam Lud. Pictaviensi fecerat. 16 Atque ita res pupilli & ecclesiæ æquiparantur. Abbas in cap. auditis. de in integr. restit. Cœpolla caut. 139. quod autem hic quærere solent glossographi, an castrum vel villa debeat in integrum restitui, item quando civitas vel universitas in integrum restituatur: de eo vide Socinum consil. 299. Jasonem ad §. rursus. n. 35. Institut. de act. Corn. consil. 148. lib. 1. n. 10. Decium consil. 42. in fin. n. 13. iterum Jasonem consil. 118. l. 1. Marsil. sing. 699. ubi agit de communi. Mod. 17 l. 23. §. 1. ff. h. t. adde Paul. 3. sent. 4. §. 8.

18 L. 4. D. 7. & 1. Decret. 42. Vide formulam hujus actionis apud Oldendorp. class. 1. act. 11. 19 Titulus hic proprie ad reum pertinet, qui rem ad alium transtulit mutandi judicii causa: ideoque diversus est a tit. 14. S. h. lib. Mod. 20 Possessio parit in rem actionem. l. 17. ff. de pign. & hypoth. In rem actio possessorem tenet. l. 1. J. ubi in rem actio. ex possessione est. l. 24. §. 2. ff. de judiciis. Goth. Ad intellectum hujus legis vide Bellon. Supputat. lib. 1. cap. 19. Ans.

21 Recepti arbitri, judices sunt compromissarii, non ordinarii. l. pen. §. 2. J. h. t. Receptum enim est compromissum. l. 14. §. 1. J. de jud. adeuntur autem vel ex pacto nudo, vel constipulatione, vel ex jurejurando, l. 4. J. h. t. sublato a Justiniano Nov. 82. alias dantur a judicibus. Goth. De Arbitris, & Arbitratoribus vid. Berlich. part. 1. conclus. 4. Emeric. a Rosbach. process. judiciar. civ. tit. 6. & Andr. Gail. lib. 1. observ. 150. S. L. 22 Arbitriis, Hal. adde L. 4. ff. 8. & 1. Decr. 43. 1. sext. 22. 7. Ecl. 2. & 1. Harm. 4. c. περὶ αἱρετῶν κριτῶν. Formulam hujus actionis, vid. apud Ferrariens. in forma compromissi 28. adde Oldend. in ench. except. cap. 8. ubi tractat de exceptionibus adversus arbitros: adde Rebuff. tom. 3. tract. de arbitris, & arbitratoribus, & quomodo illorum sententia reformari debeant. 23 Lege, addicti, per ea quæ not. ad l. 16. J. fam. ercisc. & l. 80. ff. de judic. S. L. 24 A sententia arbitri non appellatur, l. 32. §. 14. ff. h. t. Carthaginiensis synodus c. 98. & 123. Ea est arbitrii natura ac ratio vera, quam & Græcorum lex comprobat apud Demosthenem, ἐν τῷ κατὰ μειδίου, & Lucianus in abdicato. Imo appellatur. l. 9. ff. qui satisd. l. ult. in fin. J. de jud. adde l. 14. in fin. ff. hoc tit. Solve: Ab arbitris datis a judice appellatur, non a compromissariis. vid. Baronem ad l. 3. Cujac. 9. observ. 23. Quid? nunquam a compromissario appellatur? appellatur, sed eo casu quo ex ejus sententia actio oritur. Bart. hic num. 3. adversus gloss. quemadmodum si de jure pronunciare debuit, nec formam juris servavit. Id etiam locum habet in arbitro, in quem consanguinei ex statuto coguntur compromittere: nam ab eo potest appellari. Wurmser. 1. pract. 24. obs. 16. Cujac. scribit, moribus Galliæ a compromissario appellari, ad Novell. 82. in fin. & consult. 12. vid. Socin. reg. 17. 25 Quando & quatenus hoc verum sit, vide præter Gothofredum, hic Socin. in reg. 17. versic. appellare. Felin. ad cap. super his. n. 7. extr. de accusat. Boër. decis. 284. n. 16. Annibalem Troysium ad l. nemo potest. de leg. 1. n. 437. Duennam reg. 57. Arbitri. Ludov. Vitalem denique lib. 6. variar. lect. c. 6. Mod. 26 Ex sententia arbitri non oritur judicialis actio. 27 Utilitatem pœnæ debitæ ex compromisso observa. 28 Quid? Potestne compromissarius terminum prorogare? potest utique, si ei data facultas fuerit: non poterit tamen in infinitum, quantumvis liberam potestatem habeat, sed ad duas aut tres vices ad summum. Jas. ad l. ult. §. de sacros. eccles. Wurmser. 1. pract. 3. observ. 2. 29 Vid. l. 27. §. 4. ff. h. t. 30 Sordes ῥυπαρίαι Synops. Basil. 7. 2. cap. 55. 31 Compromitti potest inter patrem & filiam. 32 l. 32. §. 14. in fin. ff. h. t. 33 Hanc legem a Basilicis abesse Cujac. notat h. tit. 34 Perjuria vitanda. 35 Abrogatur, vide Nov. 82. c. 11. §. 1. 36 Paria sunt jurare, & consentire, ut cum sacramenti religione lis procedat: modo de consensu appareat. 37 Nota formam jurandi in arbitrum. vid. tamen auth. prox. J. h. t. 38 Idem operatur scriptura propria ac manu tabellionis facta. Bald. 39 Nota de compromisso jurejurando, partium, & ipsius arbitri. delato & recepto. vide tamen auth. prox. J. h. t. 40 Ab arbitri sententia jurejurando electi non appellatur. vid. tamen auth. prox. J. h. t. 41 Nota de arbitrio solo partium juramento delato. vide tamen auth. J. h. t.

dem nihil tale fuerit vel compositum, vel scriptum, ipsæ autem partes literis hoc manifestaverint, quod juramenti nexibus se illigaverint, ut arbitri sententiæ stetur, & in præsenti casu omnimodo definitionem arbitri immutatam servari, literis videlicet eorum similem vim obtinentibus; sive ab initio hoc fuerit ab his scriptum, vel præfato modo depositum, dum arbiter eligebatur, sive post definitivam sententiam hoc scriptum inveniatur, *Quod [cum] sacramenti religione ejus audientiam amplexi sunt*: vel, *Quod ea, quæ statuta sunt, adimplere juraverint.* §. 3. Sed & si ipse solus arbiter hoc litigatoribus poscentibus, vel scriptis, vel depositionibus (ut dictum est) manifestum facientibus, præstiterit juramentum, *Quod cum omni veritate liti libramenta imponat*: similem esse [etiam] in præsenti casu prioribus ejus definitionem, & eam omnimodo legibus esse vallatam. §. 4. Et in his omnibus casibus liceat vel in factum, vel condictionem ex lege, vel in rem utilem instituere actionem, secundum quod facti qualitas postulaverit. §. 5. Sin autem in scriptura quidem aut depositione nihil [1] tale apparuerit [2]: una autem pars dicat *juramentum esse præstitum*, quatenus arbitrali stetur sententiæ: hujusmodi litigatorum, vel solius [3] arbitri sermones minime esse credendos: cum & si quis juramentum datum esse non judice supposito, nec hoc scriptura partium testante, concesserit: incerti certaminis compositio (quæ inter homines imperitos sæpe accidit) non aliquid vigoris rebus judicatis inferat, sed in hujusmodi casu hæc obtineant, quæ Veteres super arbitris eligendis sanxerunt.

In AUTHENT. de judicibus. §. quia vero multæ. col. 6. tit. 11. al. 10. seu Novell. 82. cap. 11.

D*Ecernit jus novum, nullum sic* [4] *fieri posse arbitrum*, ut cum sacramenti religione judicet: *sed pœnam statuat, qua præstita liceat a judicatis recedere. Si contra hoc judicatum fuerit, judex qui male judicat, si dolo facit, pœnam a Deo expectet: si ignorantia, nihil præter sacramentum ei erit, neque litigatores rursus damno afficientur.*

§. 6. Si quis autem post [5] arbitri definitionem subscripserit [6] ἐμμένειν (id est, *permanere*) vel πληροφορεῖν [7], (id est, *implere*) vel διδόναι id est, *dare*: (Græcis enim vocabulis hoc enarrare propter consuetudinem utilius visum est) & si [8] non adjecerit ὁμολογῶ [9], id est, *spondeo*: & sic omnimodo per actionem in factum eum compelli ea facere, quibus consensit: Qualis enim differentia est, si hujusmodi verbis etiam ὁμολογῶ adjiciatur, vel hujusmodi vocabulum omnino omittatur; si enim verba confueta stipulationum, & subtilis, imo magis supervacua [10] observatio ab [11] aula concessit; & nos quidem nuper legibus a nobis scriptis multa vitia stipulationum, multasque ambages, scrupulososque circuitus correximus: cur non & hujusmodi scriptura totam formidinem Veteris juris amputamus; ut si quis hæc scripserit, vel unum ex his, acquiescere eis compellatur, & ea ad effectum omnimodo perducere? Cum non sit verisimile, hæc propter hoc scripsisse, ut tantum non contradicat, sed ut etiam ea impleat, adversus quæ obviam ire non potest. Dat. 3. Kal. Nov. DECIO V. C. CONS. 529.

De exceptione, & actione. 1. De temporis interruptione. 2. ut his quæ apud compromissarios facta sunt, in ordinariis judiciis uti liceat.

5. Idem A. Juliano P. P.

CUm antea sancitum fuerat in arbitris eligendis; quos neque [12] pœna compromissi vallabat, neque [13] Judex dederat, sed nulla sententia præcedente communis electio, *ut illorum sententiæ staretur* [14], procreabat; si quidem pro parte pulsata forma arbitralis procederet, exceptionem ei veluti pacti generari: sin autem pro actore calculus poneretur, nihil ex eo procedere ei præsidii: sancimus in eos arbitros, quos prædiximus, & quos talis consensus elegerit, sub eo pacto [vel] in scriptis, vel non in scriptis habito, ut eorum definitioni stetur: siquidem subscripserint [15], postquam definitio processerit, *Quod non displiceat ambabus partibus eorum sententia*: non solum [reo] exceptionem [16] veluti pacti generari, sed etiam actori ex nostro numine in factum actionem, quatenus possit sententia ejus executioni mandari, in hac quidem Regia civitate ab officio eminentissimæ Præfecturæ, vel ejus cujus [17] forum pars persequitur fugientis: in provinciis autem tam per Moderatores, quam per apparitores eorum, vel per Judices, quorum regimen [pars] pertimescit pulsata. Sin autem post sententiam minime quidem subscripserint [*Se*] *arbitri formam amplecti*, sed silentio [18] eam roboraverint, & non intra decem [19] dies proximos attestatio [20] missa fuerit vel judici vel adversario ab alterutra parte, per quam manifestum fiat definitionem non esse amplectendam: tunc silentio partium sententiam roboratam esse, & fugienti exceptionem, & agenti memoratam actionem competere. Altera autem parte recusante secundum præfatum modum, & implere statuta minime cupiente: nihil fieri præjudicii, neque parari vel exceptionem reo, vel actori actionem: exceptis videlicet arbitris, qui cum sacramenti religione electi sunt, secundum novellam [21] nostri numinis constitutionem: tunc etenim ea omnia servari [oportet], quæ lege nostra super hujusmodi audientia definita sunt. §. 1. Licet non ignoremus Julii Pauli opinionem, & aliorum certorum prudentium, qui tetigerunt [quidem] hujusmodi quæstionem, quam in præsenti aggredimur, non autem peritissime peregerunt, sed usque ad quasdam actiones temporales standum esse existimaverunt: plenius tamen, & generaliter definimus, conventum in scriptis apud compromissarium judicem factum ita temporis [22] interruptionem inducere, quasi in ordinario judicio lis fuisset inchoata. §. 2. Ad hæc generaliter sancimus, in his quæ apud compromissarios facta sunt; si aliquid in factum respiciens vel professum est, vel attestatum, posse eo & [23] in ordinariis uti judiciis. Dat. 6. Kal. * LAMPADIO & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

De mulieribus.

6. Idem A. Joanni P. P.

SAncimus mulieres [24] suæ pudicitiæ memores, & operum quæ eis natura permisit, & a quibus eas jussit abstinere, licet summæ atque optimæ opinionis constitutæ in se arbitrium susceperint, vel, si fuerint patronæ, etiamsi inter libertos suam interposuerint audientiam, ab omni judiciali [25] agmine separari, ut ex earum electione nulla pœna, nulla pacti exceptio adversus justos earum contemptores habeatur. Dat. Kal. Septemb. *Constantinop.* LAMPADIO & ORESTE CONSS. 530.

TIT. LVII.
DE SATISDANDO [26].

Procurator actoris factus apud acta non tenetur satisdare de rato, sed de defendendo. Bart.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC.

NOn est incerti juris, eum qui apud acta [27] factus est agentis procurator, non compelli *ratam rem dominum habiturum* satisdare: hoc enim casu velut præsentis [28] procuratorem intervenire intelligendum est. Itaque etsi postea mutata [29] voluntate procuratorem esse [30] noluerit, tamen judicium, quo quasi procurator expertus est, Judex ratum habere debebit. Sin autem ei ab adversario suo opposita [31] fuerit in ipso litis exordio defensionis allegatio: etiam ipse quasi absentis in hac parte procurator satisdationem super excipienda lite præstare cogitur: qua non præcedente, lis, quæ ei data est, ulterius procedere a judice non conceditur. Rei autem procurator vel defensor, etiam sub gestorum testificatione factus, in ipso litis limine *judicatum* [32] *solvi* satisdationem in omnibus causis præstare cogitur. Dat. 9. Kal. Novemb. CC. CONSS. 294.

TIT. LVIII.
DE FORMULIS [33] ET IMPETRATIONIBUS [34] ACTIONUM [35] SUBLATIS.

De formulis.

1. Imp. CONSTANTINUS A. Marcellino Præsidi Phœniciæ.

JUris formulæ [36] aucupatione syllabarum insidiantes cunctorum actibus radicitus amputentur. Dat. 10. Kal. Febr. CONSTANTIO III. & CONSTANTE II. AA. CONSS. 342.

De Impetratione *actionis.*

2. Impp. THEODOS. & VALENTIN. AA. Hiero P. P.

NUlli prorsus non [37] impetratæ actionis in majore vel minore judicio agenti opponatur exceptio, si aptam rei, & proposito negotio competentem eam esse constiterit. Dat. 10. Kal. Maji, FELICE & TAURO CONSS. 428.

TIT. LIX.
DE JUREJURANDO PROPTER [38] CALUMNIAM DANDO [39].

De probationibus. 1. De quæstionibus.

1. Imp. JUSTINIANUS A. Demostheni P. P.

1 Nota de arbitrio nudo consensu partium delato. 2 Non præsumitur juratum, nisi probetur juratum. 3 Judex de actis & gestis in causa testificari non potest. vide Socinum reg. 199. 4 Hodie arbitri non sunt eligendi cum juramento. Quid si electi? Poterit ab illorum arbitrio recedi. Novell. 82. c. 11. ubi vide Cujac. 5 Scripturam requiri in arbitrii homologatione hinc colligitur. 6 Subscripserit οὐ μὴ ἀντιλέγω τὰ διορισθέντα διδόναι, Hal. 7 Cujacius videtur legisse πληρῶν. 17. obs. 16. 8 Causa dubitandi ex eo videtur oriri: quod infinitivi: ἐμμένειν, πληροφορεῖν, διδόναι, & similes nullam animi inclinationem ostendant. Infinitivi namque ea est natura, ut omnes ipse sequatur modos, cum ipsis ad significandum coalescat. Itaque Græci recte ἀπαρέμφατον appellarunt, quippe quod nihil indicet aut finiat: suus non est, sed aliorum. vid. Scal. c. 114. de caus. linguæ Latinæ. Quod cum ita sit, hujusmodi infinitivi destituti alterius modi verbo nihil significare videntur, & consequenter non obligare iis utentem. Ratio vero decidendi in eo est, repeti verbum ἀπὸ κοινοῦ. Eodem modo testamentum non minus valet, quod in nuncupando herede omissum sit verbum directum Esto. l. 7. J. de testam. l. 1. §. 5. ff. de her. inst. Idem dicendum in fideicommisso, si omissum sit verbum Volo. l. 10. J. de fideicomm. Sic omissum verbum Dare non vitiat legatum. l. 106. ff. de leg. 1. si constat de voluntate, debetur legatum, licet minus scriptum sit. l. 70. §. 9. ff. de leg. 3. 9 Inde homologatio & homologandi verbum practicis usitatum: ejus loco Barbari Emologare dicunt. 10 Subtiles & nimis onerosæ verborum formulæ in judiciis, arbitriis & stipulationibus desuetæ. vid. tit. 58. J. h. lib. 11 Ab aula concessit, id est, non est in usu. 12 Quoties sine pœna compromissum est, sententia arbitri est inutilis: nisi taciturnitate vel subscriptione confirmata sit. vid. Oldend. c. 8. de except. num. 9. 13 Arbitri vel mutuo partium consensu accipiuntur, vel a judice dantur. 14 Adi modo dictum Annibalem ad d. l. nemo potest. n. 430. 437. 441. & 443. Marant. de ordin. judic. Zuccar. ad rubric. de pact. S. post n. 81. Decium consil. 60. col. fin. Alexand. consil. 131. lib. 2. Nota autem legem hanc loqui de arbitris, non de arbitratoribus. Bartol. ad l. si societatem. §. arbitrorum. n. 16. ff. pro soc. Imolens. ad l. si convenerit. ff. de re jud. Jason. ad l. Julianus. n. 23. ff. de condict. indeb. quot vero sint genera arbitrorum vid. apud eundem Jasonem ad §. omnium. Instit. de act. & consule porro etiam Hippol. singul. 467. itemque Socinum in reg. 5. Mod. 15 Ex sententia arbitri electi nudo pacto cum pœna & illa clausula, rato manente pacto, acceptata expresse vel tacite a partibus oritur actio & exceptio. Quid si vel nudo pacto vel stipulatione pœnali citra superiorem clausulam compromissum esse dicetur? ad pœnam agetur. Quid si nuda stipulatione? ad interesse sive id, quod interest. Bar. hic & Wurmser. 1. pract. 22. obs. 8. 16 De exceptione compromissariæ pronunciationis vid. Oldend. c. 40. de except. Interim notandum est, acta coram arbitro non valere, nisi scripta sint. vid. Socin. reg. 5. 17 Sententia arbitri executioni mandatur per judicem rei, nec respicitur locus arbitrii. 18 Exemplum vid. in l. 5. J. de re jud. 19 Decem dierum silentio sententia arbitri approbata intelligitur. 20 Clandestina attestatio non infirmat arbitri sententiam. 21 Nov. 82. c. 11. 22 Citatio facta coram arbitro interrumpit præscriptionem. 23 Confessiones & attestationes coram arbitro valent, etiam finito compromisso. 24 Mulier non potest esse arbiter. Ante hanc constitutionem Cujac. 13. obs. 22. putat mulieribus integræ famæ id licuisse. Nam & Homeri 8. Odyss. Areta uxor Alcinoi dicitur etiam inter viros lites disceptasse, & moribus Galliæ mulier inter beneficiarios, aut subditos suos ordinariam jurisdictionem habere potest, qui mores confirmantur cap. dilecti. 4. extr. de arbitr. 25 l. 21. S. de procur. l. 2. §. 1. S. de his, qui veniam ætatis, adde l. 4. J. de curat. furiosi, l. 2. ff. de reg. jur.

26 4. Inst. 11. L. 2. D. 8. 9. 11. & 7. D. 9. & 39. D. 1. 2. 3. & 46. D. 6. 7. & Paul. 1. sent. 11. Satisdant actor, reus, eorumque procuratores: actor de lite persequenda & expensis litis, & decima litis, si succubuerit, id ut observaretur in Gallia, ostendi in Authentica generaliter. l. 25. S. de Episc. & Cler. Reus præsens satisdat judicio sisti §. 2. Inst. de satisd. vid. Wurms. 1. pract. 10. observ. 1. Procurator actoris & rei satisdat quoque, ut J. dicetur. 27 Procurator datus ab actore apud acta, non satisdat ratam rem dominum habiturum, sed si datus ab absente, & de ejus mandato dubitatur, l. 1. S. de procur. §. 3. Inst. de satisd. satisdabit rem ratam. vid. Oldend. class. 1. act. 7. de satisdatione procuratoris actoris, vid. Wurmser. 1. pract. 10. observ. 1. 28 Procurator præsentis non cavet de rato. 29 Mutatio procuratoris clandestina nocet adversario. 30 Al. esse, dominus noluerit: sed recte subauditur. Ruffard. Charond.

31 Procurator actoris tenetur cavere de defendendo in causa reconventionis, l. 15. in fin. ff. de procur. Bart. & merito, cum in ea partes rei sustineat. 32 Procurator rei satisdat de judicato solvendo. l. 46. §. 2. ff. de procur. De cujus actionis formula vid. Oldendorp. class. 1. act. 7. & ff. judicatum solvi. §. 4. §. 5. Inst. de satisdat. De satisdatione procuratoris rei, vid. Wurmser. 1. pract. 3.

33 l. 1. J. h. t. vid. autorem ad Herennium lib. 1. Causa cadebat, qui non, quemadmodum oportet, egisset. Erant autem formulæ omnium rerum apud veteres. Cic. Pro Roscio Comœdo. 34 l. 2. J. h. t. 35 Id est, de formulis in actionibus usitatis sublatis. Sunt etiam scrupulosæ hujusmodi solennitates in stipulationibus, §. 1. Instit. de verb. oblig. donationibus, l. ult. J. de donat. & arbitriis, l. 4. in fin. S. de arbitr. testamentis. l. quoniam. 15. & l. 17. J. de testam. bonorum possessionibus, l. ult. J. de bon. possess. denunciationibus, l. si quis. C. Theod. de denunciationib. interdictis, l. ult. J. de interdict. adoptionibus, l. 2. in fin. J. de adopt. & emancipationibus, l. ult. J. de emancip. sublatæ. 36 Non tamen actiones sunt sublatæ. l. 2. J. h. t. Aliud enim actio, aliud actionis formula. Illa ad agendi substantiam, hæc ad formam, & quidem verbalem, eamque scrupulosam nimis refertur. 37 Ita ut hodie actiones ex legibus & edictis nobis ipso jure competant, etiam si non postulentur.

38 De hoc jurejurando calumniæ v. Soc. reg. 208. 209. Dixi plura in praxi civili, tit. de jurejur. 39 Nec remittendo, l. 2. J. h. t. c. cæterum. 5. extr. de juram. calumn. & c. 1. §. 1. de juram. calumn. in 6. & 22. Eclog. 6. Novell. 49. Nov. Leonis 97. 107. vid. Wurmser. 1. pract. 14. Hoc non servatur in Gallia, quia non solent Galli uti calumnia. Hodie tamen hoc observari esset utile, vid. Rebuff. in proœm. constit. gloss. 5. num. 50. Non servatur etiam jure Feudistico. 2. Feud. 33. §. 1.